

102/3

KISWAHILI

Karatasi ya 3

FASIHI

Octoba 2019

Muda: Saa 2 ½

**MTIHANI WA MWISHO WA MWAKA
KIDATO CHA TATU**

Maagizo

(a) Jibu maswali **manne** pekee.

(b) Swali la **kwanza** ni la **lazima**.

(c) Maswali hayo mengine **matatu** yachaguliwe kutoka sehemu **tatu** zilizobaki..

(d) Usijibu maswali **mawili** kutoka **sehemu moja**.

(e) Majibu yote **lazima** yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.

(f) **Karatasi hii ina kurasa 7 zilizopigwa chapa.**

(g) **Watahiniwa ni lazima wahakikishe kwamba kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.**

SEHEMU A: RIWAYA

CHOZI LA HERI(ASSUMPTA K. MATEI)

1. “Wewe ni mfuata mvua...”

a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)

b) Taja na ufafanue sifa tano za msemazwa. (alama 10)

c) Je, ukabila umeathiri vipi jamii inayosawiriwa katika Riwaya hii? (alama 6)

SEHEMU B: TAMTHILIA

TAMTHILIA YA KIGOGO (PAULINE KEA)

2. “Ukitaka kula asali,kaa na nyuki.”

a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (alama 4)

b) Bainisha mbinu ilivyotumika katika dondoo hili. (Alama 2)

c) Eleza jinsi wahusika wafuatao walivyofaidika kwa kukaa na nyuki. (Alama 14)

i) Chopi

ii) Kenga

iii) Ngurumo

iv) Mamapima

au

3. Tamthilia ya Kigogo ni kioo cha uhalisia wa maisha ya jamii nyingi za Kiafrika. Thibitisha.

SEHEMU D: USHAIRI

4. SHAIRI LA KWANZA

Soma shairi hili kisha ujibu maswali.

Jukwani naingia, huku hapa pasokota,
Kwa uchungu ninalia, hii tumbo nitaikata,
Msiba mejiletea, nimekila kiso takata,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Wazee hata vijana, wote umewasubua,
Huruma nao hauna, heshima kawakosea,
Ukambani na Sagana, hata mbwa wararua,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Wahasibu ofisini, kibwebwe mejifunga,
Miaka mingi vitabuni, ili wasikose unga,
Nadhari wanadhamini, hesabu wanazirenga,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Wapenzi wa kiholela, pia wanakuogopa,
Baada yao kulala, wana wao wanatupa,
Wakihitaji chakula, wanachokora mapipa,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Wafugaji hata nao, kama dawa wakwamini,
Hawajali jirania, wamesusia amani,
Wanaiba ng'ombe wao, na kuzua kisirani,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Nayo mizozo ya maji, kaonekana kwa mara,
Hiyo nayo ni dibaji, sababu sio harara,
Njaa wahepe wenyeji, huo ndio mkarara,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Ningeweza kukuuza, ingekuwa siku njema,
Tena kwa bei ya meza, sokoni nimesimama,
Wala tena singewaza, kuhusu wali na sima,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Hatima umefikika, naenda zangu nikale,
Mate yanidondoka, kwa mnukio wa wale,
Naomba kwenda kukaa, wala sio nikalale,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Maswali

i Lipe anwani mwafaka shairi hili.
2)

(Alama

ii Shairi hili ni la aina gani? Toa sababu.
2)

(Alama

- iii Huku ukitolea mifano mwafaka, taja arudhi zilizotumiwa katika ubeti wa tatu. (Alama 4)
- iv Andika ubeti wa nne kwa lugha nathari. (Alama 4)
- v Thibitisha kuwepo kwa idhini ya ushairi. (Alama 2)
- vi Taja madhila anayoelezea mtunzi wa shairi hili yaletwayo na tumbo. (Alama 4)
- vii Elezea maana ya maneno yafuatayo. (Alama 2)
- (a) Dibaji
(b) Harara

au

5. SHAIRI LA PILI

Soma shairi lifuatalo kwa makini kisha ujibu maswali.

Niokoa Muokozi, uniondolee mashaka.
Kuyatukua siwezi, mjayo nimedhikika
Nimekithiri simanzi, ni katika kuudhika
Mja wako nasumbuka, nipate niyatakayo.

Mja wako nasumbuka, nataka kwao afua
Nirehemu kwa haraka, nami nipate pumua
Naomba hisikitika, na mikono hiinua
Mtenda ndiwe Moliwa, nipate niyatakayo.

Mtenda ndiwe Moliwa, we ndiwe Mola wa anga
Mazito kuyaondoa, pamoja na kuyatenga
Ukauepusha ukiwa, ya pingu zilonifunga
Nikundulia muwanga, nipate niyatakayo

Muwanga nikundulia, nipate toka kizani
Na huzuni n'ondolea, itoke mwangu moyoni
Mambo mema niegheshea, maovu nisitamani.
Nitendea we Manani, nipate niyatakayo.

Igeuze yangu nia, dhaifu unipe mema
Nili katika dunia, kwa afia na uzima
Moliwa nitimizia, yatimize yawe mema
Nifurahike mtima, nipate niyatakayo.

(a) Shairi hili ni la bahari gani? Eleza.

(alama 2)

- (b) Taja madhumuni ya shairi hili. (alama 3)
- (c) Eleza muundo wa shairi hili. (alama 4)
- (d) Thibitisha namna uhuru wa kishairi unaibuka katika shairi. (alama 4)
- (e) Andika ubeti wa pili katika lugha sufufu. (alama 4)
- (f) Toa maana ya:
- (i) Nimedhikika
  - (ii) Muwanga nikundulia
  - (iii) Nifurahike mtima (alama 3)

SEHEMU D: FASIHI SIMULIZI

6.

Ewe kilizi
Ulozowea kujificha
Nyuma ya mama kujikinga, dhidi ya milio
Ya radi lo juu mbinguni
Jua kesho ni siku ya siku
Siku ya kujua mbichi na mbivu
Kutofautisha jogoo na vipora,
ngariba taposhika , chake kijembe

Ndipo utakapojua bayani
Ukoo wetu si wa kunguru
Ikiwa hu tayari
Kisu kikidhihaki
Sithubutu kamwe, wanjani kuingia
Sije kuniaibisha miye, amiyo na akraba nzima!

- a) Nani anaimba wimbo huu? Thibitisha. (alama 2)
- b) Wimbo huu ni wa aina gani? (alama 2)
- c) fafania sifa tano za nyimbo za aina hii. (alama 5)
- d) Nyimbo za aina hii zina majukumu gani katika jamii? (alama 5)
- e) Thibitisha mbinu tatu za kifasihi zilizotumiwa katika utungo huu. (alama 6)

au

7. “Dhima ya pekee ya hadithi ni kuburudisha.” Jadili. (alama 20)